

DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-50-51>

УДК 338.246(477)

Крамаренко Катерина Миколаївна

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту та фінансів,
Національна академія Національної гвардії України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9601-2003>

Вінниченко Олена Вікторівна

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри підприємництва та бізнес-адміністрування,
Харківський національний університет міського господарства
імені О.М. Бекетова
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4681-7975>

Kateryna Kramarenko

National Academy of the National Guard of Ukraine

Olena Vinnychenko

O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

**ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ
СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ****INFORMATION AND ANALYTICAL SUPPORT
OF THE FINANCIAL AND ECONOMIC SECURITY MANAGEMENT
OF BUSINESS ENTITIES**

Анотація. У статті наведено результати дослідження теоретичних основ формування інформаційно-аналітичного забезпечення системи управління фінансово-економічною безпекою суб'єктів господарювання. Проведено аналіз змісту понять «фінансово-економічна безпека», «інформаційно-аналітичне забезпечення», «обліково-аналітичне забезпечення». Розкрито особливості управління фінансово-економічною безпекою суб'єкта господарювання. Визначено роль, сутність, мету, принципи, функції, інструментарій та складові інформаційно-аналітичного забезпечення системи управління фінансово-економічною безпекою суб'єктів господарювання. Акцентовано увагу на значенні бухгалтерського обліку та доцільності застосування терміна «обліково-аналітичне забезпечення». Проаналізовано вимоги до критеріїв оцінювання ефективності інформаційно-аналітичного забезпечення управління фінансово-економічною безпекою.

Ключові слова: інформаційно-аналітичне забезпечення, управління, система, процес, фінансово-економічна безпека, бухгалтерський облік, обліково-аналітичне забезпечення.

Summary. The results of the conducted research consist in the scientific substantiation of the theoretical foundations of the formation of information and analytical support in the system of managing the financial and economic security of economic entities. The basis of the conducted research is the scientific works of domestic scientists. The research was conducted using the following scientific methods: analysis and synthesis, scientific abstraction, graphic method. An analysis of the content of the concepts "financial and economic security", "informational and analytical support", "accounting and analytical support" was carried out. Scientific discussions regarding the definition of the content of these economic categories are conditioned by their multifacetedness and the need for their new essential content. The features and components of the financial and economic security management mechanism of the business entity are disclosed. The role, essence, purpose, principles, functions, tools and components of the system of information and analytical support for the management of the financial and economic security of business entities are defined. It is proven that information and analytical support is formed and functions on the basis of the principles of emergency, complexity, continuity, efficiency, performs communicative, relevant, analytical and forecasting functions using accounting, analysis, forecasting, modeling and control tools. Harmonized functioning of subsystems of information and analytical support ensures a high level of efficiency of the entire system. Attention is focused on the importance of accounting and the expediency of using the term "accounting and analytical support". The requirements for the criteria for evaluating the effectiveness of information and analytical support for the management of financial and economic security have been analyzed. Effective information and analytical support

is a prerequisite for a flexible and adequate response to changes in the business entity's operating environment and strengthening its financial and economic security. The results of the study will make it possible to form an effective system of information and analytical support for managing the financial and economic security of economic entities.

Keywords: information and analytical support, management, system, process, financial and economic security, accounting, accounting and analytical support.

Постановка проблеми. Ефективне функціонування та сталий розвиток суб'єктів господарювання будь-якого сектору економіки залежать від урахування безпекових аспектів під час прийняття та реалізації управлінських рішень. Своєю чергою підґрунтям ефективних управлінських рішень повинна бути інформація про зміни зовнішнього та внутрішнього середовища діяльності суб'єктів господарювання. Функціонування адаптованої до специфіки діяльності системи інформаційно-аналітичного забезпечення управління фінансово-економічною безпекою є запорукою задоволення інформаційних потреб суб'єктів безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням управління фінансово-економічною безпекою суб'єктів господарювання, зокрема питанням особливостей понятійного апарату, формування механізму управління присвятили свої наукові праці Баранова В.В. [6], Бондарчук Н.В. [3], Верхоглядова Н.І. [5], Дехтяр Н.А., Дейнека О.В. [7], Мойсеєнко І.П., Марченко О.М. [4], Подольчак Н.Ю., Карковська В.Я. [2], Трухан О.Л. [1] та ін. Підходи до визначення понять «інформаційно-аналітичне забезпечення», «обліково-аналітичне забезпечення», дослідження їх особливостей у різних сферах викладено у роботах таких науковців, як Бондаренко О.С. [10], Вольська В.В. [13], Онищенко С.В., Глушко А.Д. [8], Хвальчик І.Л., Волощук Л.О. [9], Шапошников К.С. [11], Штангрет А.М., Стеців Л.П. [14]. Враховуючи отримані вагомі результати у сферах фінансово-економічної безпеки та інформаційно-аналітичного забезпечення управління, варто зауважити, що дослідження теоретичних основ інформаційно-аналітичного забезпечення системи управління фінансово-економічною безпекою не втрачають своєї актуальності.

Метою дослідження є поглиблення теоретичних основ та здійснення наукового обґрунтування особливостей формування інформаційно-аналітичного забезпечення системи управління фінансово-економічною безпекою суб'єктів господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. В економічній безпекології набуло широкого вжитку поняття «фінансово-економічна безпека», у якому підкреслюється, по-перше, роль фінансової складової у забезпеченні економічної безпеки, а саме можливості забезпечувати функціонування всіх інших складових частин як на рівні окремих суб'єктів господарювання, так і на державному рівні; по-друге, взаємозалежність

економічної та фінансової діяльності та значення фінансів у економічній сфері будь-якого суб'єкта господарювання.

Фінансово-економічна безпека трактується одночасно з двох позицій – статичної (як результат діяльності на певну дату) та динамічної (розвиток суб'єкта господарювання в умовах фінансово-економічної безпеки у короткостроковій та довгостроковій перспективі) [1]. Подольчак Н.Ю., Карковська В.Я. визначають фінансово-економічну безпеку певного суб'єкта господарювання як захищеність потенціалу такого суб'єкта господарювання у різних сферах діяльності від негативної дії зовнішніх і внутрішніх чинників, прямих або непрямих загроз, а також здатність суб'єкта до відтворення [2, с. 5]. Бондарчук Н.В., Гуменчук М. вважають, що фінансово-економічна безпека – це стан захищеності ресурсів підприємства, фактичного виробничого та інтелектуального потенціалу від потенційних загроз зовнішнього і внутрішнього середовища за допомогою інструментів, методів, важелів та системи інформаційно-аналітичного забезпечення [3]. Найбільш повно враховані статична і динамічна характеристики досліджуваного поняття у роботі [4], де фінансово-економічна безпека підприємства розуміється як такий фінансово-економічний стан підприємства, який забезпечує захищеність його фінансово-економічних інтересів від внутрішніх і зовнішніх загроз та створює необхідні фінансово-економічні передумови для стійкого розвитку в поточному та довгостроковому періодах.

Верхоглядова Н.І. у феномені безпеки суб'єкта господарювання пропонує виділити пасивний та активний компоненти [5]. Пасивний компонент передбачає відсутність окремих умов (переважно, зовнішніх), що зумовлюють появу небезпеки для його функціонування. Проте, коли склалися умови, що зумовлюють появу такої небезпеки, безпека суб'єкта господарювання забезпечується її активним компонентом, а саме діями системи управління, спрямованими на мінімізацію наслідків впливу небезпечних факторів. В звичайних умовах пасивний компонент безпеки може сполучатися з активним у певних пропорціях. Відтак, управління безпекою зводиться до прийняття своєчасних управлінських рішень щодо зниження до мінімуму негативного впливу факторів небезпеки або навіть перетворення його на нові можливості.

Фінансово-економічну безпеку з позиції менеджменту Баранова В.В. [6] трактує як сукупність управлінських рішень та дій, які спрямовані

на: забезпечення платоспроможності та ліквідності суб'єкта господарювання; ефективне використання, розподіл (перерозподіл) фінансових ресурсів, якими він оперує; організацію контролю за всіма напрямками діяльності з метою своєчасного прийняття рішень щодо попередження внутрішніх та зовнішніх загроз.

Метою забезпечення фінансово-економічної безпеки суб'єкта господарювання є досягнення найвищої ефективності та стабільності його діяльності і створення передумов для подальшого розвитку шляхом своєчасного виявлення та запобігання зовнішніх і внутрішніх небезпек та загроз [7]. Механізм управління фінансово-економічною безпекою формується на основі поєднання функцій, інструментів, методів, а також організаційного, нормативно-правового і інформаційно-аналітичного забезпечення, що ґрунтуються на сукупності принципів забезпечення фінансово-економічної безпеки. У побудові ефективного механізму управління фінансово-економічною безпекою суб'єкта господарювання важливе місце належить саме інформаційно-аналітичному забезпеченню, оскільки функціонування такого механізму передбачає необхідність збирання, обробки та аналізу великого масиву інформації і його захисту.

Інформаційно-аналітичне забезпечення можна трактувати з позицій процесного і системного підходів. Так, Онищенко С.В., Глушко А.Д. [8] інформаційно-аналітичне забезпечення визначають як процес збору, реєстрації, оброблення, аналізу інформації та прийняття на її основі управлінських рішень, які спрямовані на захист фінансових та економічних інтересів підприємства від зовнішніх і внутрішніх, реальних і потенційних загроз в умовах цифрової економіки, а Хвальчик І.Л., Волощук Л.О. [9] – як взаємопов'язану логічну систему відбору та систематизації інформації про стан об'єкта управління з метою оцінки та діагностики відповідних даних для прийняття своєчасних ефективних управлінських рішень.

Інформаційно-аналітичне забезпечення управління фінансово-економічною безпекою суб'єкта господарювання має ґрунтуватися на принципах емерджентності, комплексності, безперервності, ефективності.

Інформаційно-аналітичне забезпечення виконує такі функції: 1) комунікативну (проявляється у встановленні взаємозв'язків між складовими системи та між складовими системи управління фінансово-економічною безпекою), 2) релевантну (реалізується шляхом формування звітності для цілей управління), 3) аналітичну (передбачає можливості оцінки рівня фінансово-економічної безпеки та розробки рішень в залежності від результатів оцінки), 4) прогнозу

(створює умови для формування інформації, необхідної для оцінки перспектив розвитку суб'єкта господарювання) [10].

У загальному розумінні фахівці виділяють дві складові (рівні, системи) інформаційно-аналітичного забезпечення. Інформаційна складова призначена для формування взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих показників, які дають змогу одержати всебічну кількісну та якісну характеристику досліджуваного об'єкта. На аналітичному рівні здійснюється оцінювання та прогнозування можливих ситуацій з урахуванням внутрішніх та зовнішніх загроз і можливостей, підготовка документів для забезпечення обґрунтованості управлінських рішень з урахуванням розроблених наукових критеріїв.

Шапошников К.С. відзначає, що інформаційний рівень містить такі підсистеми: 1) пошуку, збору, обробки, збереження, кодування, класифікації, передачі інформації, 2) формування інформаційно-аналітичних матеріалів, 3) захисту інформації. Аналітичний рівень інформаційно-аналітичного забезпечення містить організаційно-аналітичну підсистему, а також підсистеми кадрового, методичного та нормативно-правового забезпечення [11]. Така структура запропонована для інформаційно-аналітичного забезпечення регіонального управління.

Для окремого суб'єкта господарювання підсистеми захисту інформації, кадрового, методичного та нормативно-правового забезпечення є такими, що стосуються як інформаційного, так і аналітичного рівнів. Узагальнені під час дослідження характеристики інформаційно-аналітичного забезпечення системи управління фінансово-економічною безпекою суб'єктів господарювання представлено на рис. 1.

Базовим елементом інформаційно-аналітичного забезпечення управління фінансово-економічною безпекою є облікова інформація. Відповідно основним інструментарієм інформаційно-аналітичного забезпечення є бухгалтерський облік, який є процесом виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про діяльність підприємства зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень [12]. Так, у процесі управління фінансово-економічною безпекою необхідно визначати поточний її рівень, індикаторами якого слугують переважно показники фінансового стану (платоспроможності, фінансової стійкості, ділової активності, прибутковості). Розрахунок цих та багатьох інших показників здійснюється за даними фінансової звітності, яка своєю чергою формується на основі даних бухгалтерського обліку. У зв'язку з цим у науковій термінології існує поняття обліково-аналітичного забезпечення.

Рисунок 1 – Характеристики інформаційно аналітичного забезпечення системи управління фінансово-економічною безпекою суб'єкта господарювання

Джерело: сформовано автором на основі [10; 11]

Обліково-аналітичне забезпечення являє собою процес збору, підготовки, реєстрації та зведення облікової інформації підприємств залежно від законодавчо встановленої системи ведення обліку, проведеного на основі цієї інформації глибокого аналізу із застосуванням певних методів і прийомів [13]. Обліково-аналітичне забезпечення управління економічною безпекою підприємства визначено як: 1) діяльність, що передбачає збирання, узагальнення, відокремлення та систематизацію інформації, яка вказує на зміну рівня економічної безпеки підприємства; 2) задоволення інформаційних потреб користувачів – суб'єктів безпеки (внутрішніх та зовнішніх) [14].

Ефективне інформаційно-аналітичне забезпечення управління фінансово-економічною безпекою є необхідною передумовою швидкої адаптації суб'єкта господарювання до зміни середовища функціонування суб'єкта господарювання. Критерії оцінювання ефективності інформаційно-аналітичного забезпечення управління фінансово-економічною безпекою суб'єктів господарювання мають відповідати таким вимогам: бути науково обґрунтованими; мають ґрунтуватися на оцінці рівня досягнення поставлених завдань; повинні

забезпечувати порівнянність результатів з витратами на організацію інформаційно-аналітичного забезпечення.

Ефективне інформаційно-аналітичне забезпечення має сприяти захисту конфіденційної інформації, попередженню загроз безпеки та збиткам, які можуть бути завдані внаслідок витоку інформації або кібератак, та є базисом для безпечного функціонування й захисту економічних інтересів суб'єктів господарювання в умовах зростаючих кіберзагроз [8]. Ефективне інформаційно-аналітичне забезпечення є передумовою гнучкої та адекватної реакції на зміни середовища функціонування суб'єкта господарювання і зміцнення його фінансово-економічної безпеки.

Висновки. Таким чином, наукові дискусії щодо визначення змісту понять «фінансово-економічна безпека», «інформаційно-аналітичне забезпечення», «обліково-аналітичне забезпечення» як економічних категорій зумовлені їх багатоаспектністю та необхідністю нового сутнісного наповнення в сучасних умовах. Своєчасне виявлення та запобігання зовнішніх і внутрішніх небезпек та загроз діяльності суб'єкта господарювання досягається завдяки інформаційно-аналітичному

забезпеченню управління фінансово-економічною безпекою суб'єкта господарювання. Інформаційно-аналітичне забезпечення формується і функціонує на основі принципів емерджентності, комплексності, безперервності, ефективності, виконує комунікативну, релевантну, аналітичну та

прогнозну функції з використанням інструментарію обліку, аналізу, прогнозування, моделювання, контролю. Злагоджене функціонування підсистем інформаційно-аналітичного забезпечення забезпечує високий рівень ефективності функціонування всієї системи.

Список використаних джерел:

1. Трухан О.Л. Наукова інтерпретація функцій стратегічного управління підприємствами. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія: «Економічні науки»*. 2010. № 1. Т. 2. С. 29–35.
2. Подольчак Н.Ю., Карковська В.Я. Організація та управління системою фінансово-економічної безпеки: навчальний посібник. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2014. 268 с.
3. Бондарчук Н.В., Гуменчук М. Сутність фінансово-економічної безпеки підприємства та необхідність її забезпечення. *Ефективна економіка*. 2016. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5409> (дата звернення: 10.09.2024).
4. Мойсеєнко І.П., Марченко О.М. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства : навчальний посібник. Львів, 2011. 380 с.
5. Верхоглядова Н.І. Особливості управління безпекою підприємницької діяльності в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 39. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-56> (дата звернення: 10.09.2024).
6. Баранова В.В. Фінансово-економічна безпека у забезпеченні економічної безпеки національного господарства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2017. Вип. 14. Ч. 1. С. 206–209.
7. Дехтяр Н.А., Дейнека О.В. Фінансово-економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення. Стратегії економічного розвитку: держава, регіон, підприємство : колективна монографія: у 2-х т. / за заг. ред. К.С. Шапошникова. Херсон : Гельветика, 2015. Т. 2. С. 1–17.
8. Онищенко С.В., Глушко А.Д. Інформаційно-аналітичне забезпечення фінансової безпеки підприємств у сучасних умовах. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2023. № 7-8 (308-309). С. 135–154.
9. Хвальчик І.Л., Волощук Л.О. Сутність інформаційно-аналітичного забезпечення управління підприємством. *ECONOMICS: time realities*. 2020. № 1(47). С. 84–90.
10. Бондаренко О.С. Інформаційно-аналітичне забезпечення управління фінансовими ресурсами суб'єктів господарювання. *Економіка та держава*. 2018. № 6. С. 21–24.
11. Шапошников К.С. Роль і значення інформаційно-аналітичного забезпечення в системі регіонального менеджменту. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 29. С. 373–378.
12. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16 липня 1999 р. № 996-XIV. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 10.09.2024).
13. Вольська В.В. Методичні підходи до обліково-аналітичного забезпечення та аудиту управлінської діяльності аграрних підприємств. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2012. Вип. 3 (24). С. 83–88.
14. Штангрет А.М., Стеців Л.П. Обліково-аналітичне забезпечення управління економічною безпекою підприємства: методичні засади. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 9. С. 722–726.

References:

1. Trukhan O. L. (2010) Naukova interpretatsiia funktsii stratehichnoho upravlinnia pidpriemstvamy [Scientific interpretation of the functions of strategic management of enterprises]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Serii: «Ekonomiczni nauky» – Bulletin of the Khmelnytskyi National University. Series: "Economic Sciences"*, vol. 1 (2), pp. 29–35. (in Ukrainian)
2. Podolchak N. Yu., Karkovska V. Ya. (2014) *Orhanizatsiia ta upravlinnia systemoiu finansovo-ekonomichnoi bezpeky: navchalnyi posibnyk* [Organization and management of the financial and economic security system: a study guide]. Lviv: Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniki. (in Ukrainian)
3. Bondarchuk N. V., Humenchuk M. (2016) Sutnist finansovo-ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva ta neobkhdnist yii zabezpechennia [The essence of financial and economic security of the enterprise and the need to ensure it]. *Efektivna ekonomika – Efficient economy*, vol. 11. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5409> (in Ukrainian)
4. Moiseienko I. P., Marchenko O. M. (2011) *Upravlinnia finansovo-ekonomichnoiu bezpekoiu pidpriemstva* [The financial and economic security management of enterprise]. Lviv. (in Ukrainian)
5. Verkhohliadova N. I. (2022) Osoblyvosti upravlinnia bezpekoiu pidpriemnytskoi diialnosti v umovakh voiennoho stanu [Peculiarities of security management of business activity in the conditions of martial law]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and society*, vol. 29. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-56> (in Ukrainian)

6. Baranova V. V. (2017) Finansovo-ekonomichna bezpeka u zabezpechenni ekonomichnoi bezpeky natsionalnoho hospodarstva [Financial and economic security in ensuring the economic security of the national economy]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo – Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University. Series: International economic relations and the world economy*, vol. 14 (1), pp. 206–209. (in Ukrainian)
7. Dekhtiar N. A., Deineka O. V. (2015) Finansovo-ekonomichna bezpeka pidpriemstva: sutnist ta mekhanizm zabezpechennia [Financial and economic security of the enterprise: essence and mechanism of provision]. In: K.S. Shaposhnykov. *Stratehii ekonomichnoho rozvytku: derzhava, rehion, pidpriemstvo : kolektyvna monohrafiia* [Economic development strategies: state, region, enterprise: collective monograph]. Kherson: Helvetyka. Vol. 2. (in Ukrainian)
8. Onyshchenko S. V., Hlushko A. D. (2023) Informatsiino-analitychne zabezpechennia finansovoi bezpeky pidpriemstv u suchasnykh umovakh [Informational and analytical provision of financial security of enterprises in modern conditions]. *Naukovyi visnyk Odeskoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu – Scientific Bulletin of Odessa National Economic University*, vol. 7–8, pp. 135–154. (in Ukrainian)
9. Khvalchuk I. L., Voloshchuk L. O. (2020) Sutnist informatsiino-analitychnoho zabezpechennia upravlinnia pidpriemstvom [The Essence of Information and Analytical Support for Enterprise Management]. *ECONOMICS: time realities*, vol. 1 (47), pp. 84–90. (in Ukrainian)
10. Bondarenko O. S. (2018) Informatsiino-analitychne zabezpechennia upravlinnia finansovymy resursamy subiektiv hospodariuvannia [Information and analytical provision of financial resources management subjects of business]. *Ekonomika ta derzhava – Economy and the state*, vol. 6, pp. 21–24. (in Ukrainian)
11. Shaposhnykov K. S. (2019) Rol i znachennia informatsiino-analitychnoho zabezpechennia v systemi rehionalnoho menedzhmentu [The role and significance of information and analytical support in the system of regional management]. *Infrastruktura rynku – Market infrastructure*, vol. 29, pp. 373–378. (in Ukrainian)
12. The Verkhovna Rada of Ukraine (1999) The Law of Ukraine "On accounting and financial reporting in Ukraine". Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (in Ukrainian)
13. Volska V. V. (2012) Metodychni pidkhody do oblikovo-analitychnoho zabezpechennia ta audytu upravlinskoi diialnosti ahrarnykh pidpriemstv [Methodical approaches to accounting and analytical support and audit of management activities of agrarian enterprises]. *Problemy teorii ta metodolohii bukhhalterskoho obliku, kontroliu i analizu – Problems of the theory and methodology of accounting, control and analysis*, vol. 3 (24), pp. 83–88. (in Ukrainian)
14. Shtanhret A. M., Stetsiv L. P. (2017) Oblikovo-analitychne zabezpechennia upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu pidpriemstva: metodychni zasady [Accounting and analytical management of the enterprise's economic security: methodical principles]. *Ekonomika i suspilstvo – Economy and society*, vol. 9, pp. 722–726. (in Ukrainian)

Стаття надійшла до редакції 11.09.2024